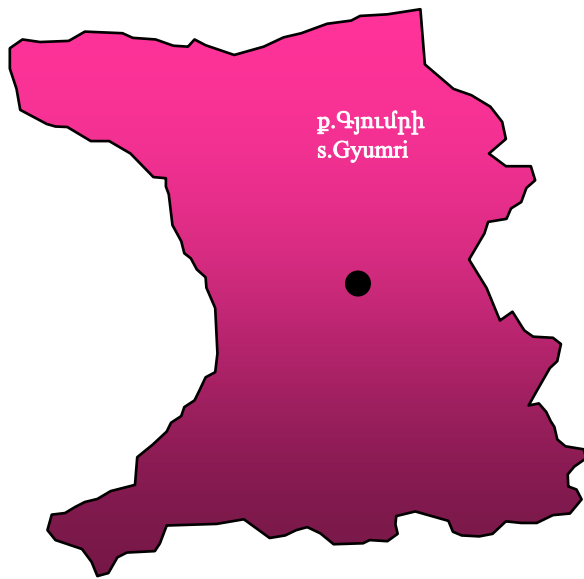

ՀՀ ՇԻՐԱԿԻ ՄԱՐԶ RA SHIRAK MARZ

Մարզկենտրոնը՝ ք. Գյումրի	Marz centre Gyumri town
Տարածաշրջանները՝	Territories
Արթիկ, Ախուրյան, Անի, Ամասիա, Աշոցք	Artik, Akhuryan, Ani, Amasia, Ashotsk
Քաղաքները՝	Towns
Գյումրի, Արթիկ, Մարալիկ	Gyumri, Artik, Maralik

ՀՀ Շիրակի մարզը գտնվում է հանրապետության հյուսիս-արևմուտքում:

Պետական սահմանով արևմուտքից սահմանակից է Թուրքիային, հյուսիսից՝ Վրաստանին, արևելքից սահմանակից է՝ ՀՀ Լոռու մարզին և հարավից՝ ՀՀ Արագածոտնի մարզին:

RA Shirak marz is situated in the north-west of the republic.

In the West it borders with Turkey, in the North it borders with Georgia, in the East – RA Lori marz and in the South – RA Aragatsotn marz.

Տարածքը Territory	2681 քառ.կմ/ sq. km
ՀՀ տարածքում մարզի տարածքի տեսակարար կշիռը Territory share of the marz in the territory of RA	9 %
Քաղաքային համայնքներ Urban communities	3
Գյուղական համայնքներ Rural communities	116
Քաղաքներ Towns	3
Գյուղեր Villages	128 [◇]
Բնակչության թվաքանակը 2010թ. հունվարի 1-ի դրությամբ Population number as of January 1, 2010	281.5 հազ.մարդ/ ths. persons
այդ թվում՝ including:	
քաղաքային urban	169.7 հազ.մարդ/ ths. persons
գյուղական rural	111.8 հազ.մարդ/ ths. persons
ՀՀ բնակչության ընդհանուր թվաքանակում մարզի բնակչության թվաքանակի տեսակարար կշիռը, 2009թ. Share of marz population size in RA population size, 2009	8.7 %
Քաղաքային բնակչության թվաքանակի տեսակարար կշիռը Share of urban population size	60.3 %
Գյուղատնտեսական նշանակության հողեր Agricultural land	229636 հա./ ha
այդ թվում՝ վարելահողեր including: arable land	79822 հա/ ha

ՀՀ Շիրակի մարզը լինելով ծովի մակերևույթից մոտ 1500-2000 մ բարձրության վրա (մարզի 52 գյուղեր գտնվում են ծովի մակերևույթից մոտ 1500-1700 մ, իսկ 55-ը՝ 2000մ բարձրության վրա), հանդիսանում է Հայաստանի ամենացրտաշունչ տարածաշրջանը, որտեղ ձմռանը օդի ջերմաստիճանը երբեմն հասնում է -46°C-ի:

Մարզի տարածքով են անցնում Հայաստանի Վրաստանին կապող գլխավոր երկաթգիծը և ավտոմոբիլային խճուղին: Այստեղ իրար են միանում Հայաստանի և Թուրքիայի երկաթուղային և ավտոճանապարհային ցանցերը:

Թուրքիայի հետ սահմանային Ախուրյան գետի վրա գործում է Ախուրյանի ջրամբարը, որն իր 526 մլն. մ³ ծավալով խոշորագույնն է հանրապետությունում:

ՀՀ Շիրակի մարզի արդյունաբերության առաջատար ճյուղերն են սննդամթերքի, ներառյալ խմիչքների, մանածագործական արտադրությունը և այլ ոչ մետաղական հանքային արտադրատեսակների արտադրությունը: Հայտնի են Արթիկի, Անիի տուֆն ու պեմզան:

Բեռնաուղևորափոխադրումները մարզում իրականացվում են ավտոմոբիլային տրանսպորտով (մարզում գործում է օդանավակայան, որն ապահովում է օդային կապն արտաքին աշխարհի հետ):

2009թ.-ին մարզի **տնտեսության հիմնական հատվածների** տեսակարար կշիռները հանրապետության համապատասխան ճյուղերի ընդհանուր ծավալում կազմել են.

- արդյունաբերություն՝ 2.7 %,
- գյուղատնտեսություն՝ 10.1%,
- շինարարություն՝ 7.8 %,
- մանրածախ առևտուր՝ 2.3 %,
- ծառայություններ՝ 2.4 %:

Մարզկենտրոն Գյումրի քաղաքը (2009թ. տարեվերջին՝ 146.3հազ. բնակիչ) գտնվում է Երևանից 118 կմ հեռավորության վրա, բարձրությունը ծովի մակերևույթից շուրջ 1550 մ է:

Քաղաքը գտնվում է Ախուրյան գետի ձախ ափին: Այն բնակչության թվաքանակով և իր նշանակությամբ շարունակվում է համարվել Հայաստանի Հանրապետության երկրորդ քաղաքը:

Արթիկ քաղաքը (2009թ. տարեվերջին՝ 17.4 հազ. բնակիչ, Երևանից 100 կմ հեռավորության վրա) գտնվում է Արագած լեռնազանգվածի հյուսիսարևմտյան լանջին, բարձրությունը ծովի մակերևույթից 1760 մ է: Քաղաքով անցնում են Մարտիկ-Գյումրի երկաթգիծը և Ապարան-Գյումրի խճուղին:

Քաղաքի արդյունաբերական արտադրանքի հզորության հենարաններն են՝ սննդի, ապակյա կաղապարների, մեքենասարքավորանքների և հատուկ նշանակության սարքերի արտադրությունը:

Մարալիկ քաղաքը (2009թ.տարեվերջին՝ 6.0 հազ. մարդ, Երևանից 90 կմ հեռավորության վրա) գտնվում է Արագած լեռնազանգվածի արևմտյան լանջին, բարձրությունը ծովի մակերևույթից 1920 մ է: Քաղաքով է անցնում Գյումրի-Թալին-Երևան մայրուղին:

Քաղաքում զարգացած են **տեքստիլ արդյունաբերությունը, շինակյութերի արդյունահանումը և գյուղատնտեսությունը:**

Being at the height of 1500-2000 m above sea level (52 villages of the **marz** are at the height of 1500-1700 m above sea level and 55 villages - 2000 m), the marz is the coldest region of Armenia, where the air temperature sometimes reaches -46°C in winter.

The main railway and automobile highway connecting Armenia with Georgia pass through the **marz territory**. The railway and motor-road networks of Armenia and Turkey are connected here.

On the Akhuryan river frontier with Turkey the Akhuryan reservoir was built that is the biggest in the country by its volume of 526 mln. m³.

The leading branches of **industry of RA Shirak marz** are production of food, including beverages and production of other non-metal mineral products. Tufa and pumice of Artik and Ani are well-known.

Freight and passenger transportations in the marz are implemented by road transport (the airport is situated in the marz that provides air connection with CIS countries).

The share of **economy main branches** of RA Shirak marz in 2009 in total volume of correspondent branches of the republic comprised:

- industry 2.7 %,
- agriculture 10.1 %,
- construction 7.8 %,
- retail trade 2.3 %,
- services 2.4 %.

Marz center Gyumri town (146.3 ths. inhabitants in the end of the year 2009) is situated in 118 km distance from Yerevan, the height above sea level is about 1550 m.

The town is situated on the left bank of Akhuryan river. It is continued to be the second town of the Republic of Armenia by its population number and importance.

Artik town (17.4 ths. inhabitants in the end of the year 2009, is situated in 100 km distance from Yerevan) is situated on the North-West breast of Aragats massif, the height above sea level is 1760 m. Maralik-Gyumri railway and Aparan-Gyumri highway pass through the town.

Supports of **Artik industrial produce** capacity are mill, glass moulds production and 9 small and large organizations, producing tufa.

Maralik town (in 2009 – 6.0 ths. Inhabitants, is situated in 90 km distance from Yerevan) is situated on the western breast of Aragats massif, the height above sea level is 1920 m. Gyumri-Talin-Yerevan highway passes here.

The **textile industry, mining of building materials and agriculture** are developed in the town.

ՄԱՆՐԱԾԱԽ ԱՌԵՎՏՐԻ ՕԲՅԵԿՏՆԵՐ
RETAIL TRADE UNITS

	Քանակը Number					
	2005	2006	2007	2008	2009	
Մանրածախ առևտրի օբյեկտներ, ընդամենը	778	839	873	1002	982	Retail trade units, total
այդ թվում՝						<i>including</i>
խանութներ	375	442	473	609	592	shops
կրպակներ	364	359	358	349	349	kiosks
գյուղատնտեսական արտադրանքի շուկաներ	2	2	2	2	2	markets of agricultural produce
սպառողական ապրանքների շուկաներ	9	8	12	12	8	markets of consumer goods
առևտրի այլ օբյեկտներ	28	28	28	30	31	other trade units

ԿՐԹԱԿԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ
EDUCATION ESTABLISHMENTS

	Քանակը Number					
	2005	2006	2007	2008	2009	
Հաստատություններ, ընդամենը	266	273	271	275	272	Establishments, total
այդ թվում՝						<i>including</i>
պետական նախադպրոցական	45	45	46	47	45	pre-school establishment
պետական հանրակրթական դպրոցներ	172	174	171	174	171	state general education school
ոչ պետական հանրակրթական դպրոցներ	4	3	4	4	4	non-state general education school
երաժշտական, արվեստի, գեղարվեստի դպրոցներ, մանկապատանեկան ստեղծագործական կենտրոններ	25	28	26	26	26	music and art school youth creative (cultural) centre
պետական նախնական մասնագիտական (արհեստագործական) ուսումնական	...	4	4	4	6	state per-professional (workmanship) educational establishment
պետական միջին մասնագիտական ուսումնական	10	9	9	9	9	state secondary specialized education establishment
ոչ պետական միջին մասնագիտական ուսումնական	2	2	3	3	3	non-state secondary specialized education establishment
պետական բարձրագույն ուսումնական	1	1	1	1	1	state higher education establishment
պետական բարձրագույն ուսումնական հաստատության մասնաճյուղ	5	5	5	5	5	branch of state higher education establishment
ոչ պետական բարձրագույն ուսումնական	2	2	2	2	2	non-state higher education establishment

ՔԱՂԱՔԱՅԻՆ ՀԱՄԱՅՆՔՆԵՐ
URBAN COMMUNITIES

Համայնքի անվանումը	Community name	Բնակավայրի անվանումը	Settlement name	Մշտական բնակչության թվաքանակը Population de jure number as of	
				2009թ. հունվարի 1-ի դրությամբ, մարդ January 1 st , 2009, people	2010թ. հունվարի 1-ի դրությամբ, մարդ January 1 st , 2010, people
Գյումրի	Gyumri	ք. Գյումրի	t. Gyumri	146438	146272
Արթիկ	Artik	ք. Արթիկ	t. Artik	17358	17381
Մարալիկ	Maralik	ք. Մարալիկ	t. Maralik	5984	6035

ԳՑՈՒՂԱԿԱՆ ՀԱՄԱՅՆՔՆԵՐ
RURAL COMMUNITIES

	Համայնքի անվանումը	Community name	Բնակավայրի անվանումը Settlement name	Մշտական բնակչության թվաքանակը** Population de jure number** as of	
				2009թ. հունվարի 1-ի դրությամբ, մարդ January 1, 2009, people	2010թ. հունվարի 1-ի դրությամբ, մարդ January 1, 2010, people
1	Ազատան	Azatan		5631	5697
2	Ալվար	Alvar	• Ալվար /Alvar • Արավետ /Aravet	164	168
3	Ախուրիկ	Akhurik		1238	1236
4	Ախուրյան	Akhuryan		10052	9643
5	Աղին	Aghin	• Աղին /Aghin • Աղին կայարան/ Aghin kayaran	567	598
6	Աղվորիկ	Aghvorik		117	118
7	Ամասիա	Amasia		2163	2218
8	Այգեբաց	Aygebats		739	766
9	Անիավան	Aniavan		520	516
10	Անիպեմզա	Anipemza		520	523
11	Անուշավան	Anushavan		2197	2185
12	Աշոցք	Ashotsk		2477	2482
13	Առափի	Arapi		2094	2053
14	Արդենիս	Ardenis		146	177
15	Արեգնադեմ	Aregnadem		333	342
16	Արփենի	Arpeni		397	397
17	Արևիկ	Arevik		1782	1781
18	Արևշատ	Arevshat		2060	2082
19	Բայանդուր	Bayandur		688	690
20	Բանդիվան	Bandivan		248	245
21	Բաշգյուղ	Bashgyugh		55	53
22	Բավրա	Bavra		538	577
23	Բասեն	Basen		1828	1913
24	Բենիամին	Beniamin		746	745
25	Բերդաշեն	Berdashen	• Բերդաշեն Berdashen • Պաղակն/ Paghkn	263	269
26	Բյուրակն	Byurakn		904	926
27	Գառնառիճ	Garnarich	• Գառնառիճ Garnarich • Եղնաջուր Eghnajur	268	273
28	Գեղանիստ	Geghanist		1269	1277
29	Գետափ	Getap		822	822
30	Գետք	Getk		623	601
31	Գոգհովիտ	Goghovit		342	389
32	Գտաշեն	Gtashen	• Գտաշեն/ Gtashen • Կամխուտ	249	258

	Համայնքի անվանումը	Community name	Բնակավայրի անվանումը Settlement name	Մշտական բնակչության թվաքանակը** Population de jure number** as of	
				2009թ. հունվարի 1-ի դրությամբ, մարդ January 1, 2009, people	2010թ. հունվարի 1-ի դրությամբ, մարդ January 1, 2010, people
			Kamkhut		
33	Գուսանագյուղ	Gusanagyugh		1061	1055
34	Երազգավորս	Erzagavors		1647	1659
35	Ջարիշատ	Zarishat	•Ջարիշատ/ Zarishat •Երիզակ/ Erizak	69	81
36	Ջորակերտ	Zorakert	•Ջորակերտ Zorakert •Դարիկ/ Darik	163	165
37	Չույգաղբյուր	Zuygaghbyur		485	488
38	Թավշուտ	Tavshut		435	436
39	Թորոսգյուղ	Torosgyugh		298	283
40	Իսահակյան	Isahakyan	• Իսահակյան Isahakyan •Բարձրաշեն Bardzrashen	1231	1225
41	Լանջիկ	Lanjik		1045	1046
42	Լեռնագյուղ	Lernagyugh		30	30
43	Լեռնակերտ	Lernakert		1538	1538
44	Լեռնուտ	Lernut		198	196
45	Լուսակերտ	Lusakert		757	761
46	Լուսաղբյուր	Lusaghbyur		685	666
47	Ծաղկուտ	Tsaghkut	• Ծաղկուտ Tsaghkut • Լորասար / Lorasar	260	263
48	Կամո	Kamo		1545	1548
49	Կապս	Kaps		1101	1025
50	Կառնուտ	Karnut		1100	1105
51	Կարմրավան	Karmravan		231	261
52	Կարմրաքար	Karmraqar		51	48
53	Կաքավասար	Kaqavasars		146	156
54	Կրաշեն	Krashen		268	281
55	Կրասար	Krasar		449	544
56	Հայկաձոր	Haykadzor		530	541
57	Հայկասար	Haykasar		248	249
58	Հայկավան	Haykavan		1514	1521
59	Հայրենյաց	Hayrenyats		835	840
60	Հարիճ	Harich		1540	1540
61	Հարթաշեն	Hartashen		183	147
62	Հացիկ	Hatsik	• Հացիկ / Hatsik • Հացիկավան (Մայիսյան կայարան) Hatsikavan (Mayisyan kayaran)	1058	1109
63	Հողմիկ	Hoghmik		518	529
64	Հորոմ	Horom		2485	2503
65	Հովիտ	Hovit		560	547
66	Հովտաշեն	Hovtashen		298	299
67	Հովտուն	Hovtun		213	214
68	Հովունի	Hovuni		718	730
69	Չիթհանքով	Dzithanqov		1565	1557
70	Չորակապ	Dzorakap		1206	1222
71	Չորաշեն	Dzorashen		235	235
72	Ղազանչի	Ghazanchi		522	537
73	Ղարիբջանյան	Gharibjanyan	• Ղարիբջանյան Gharibjanyan •Ախուրյան կայարան Akhuryan kayaran	1053	1047
74	Մայիսյան	Mayisyan		2010	1972

	Համայնքի անվանումը	Community name	Բնակավայրի անվանումը Settlement name	Մշտական բնակչության թվաքանակը** Population de jure number** as of	
				2009թ. հունվարի 1-ի դրությամբ, մարդ January 1, 2009, people	2010թ. հունվարի 1-ի դրությամբ, մարդ January 1, 2010, people
75	Մարմաշեն	Marmashen		2274	2444
76	Մեծ Մանթաշ	Mets Mantash		2488	2495
77	Մեծ Սարիար	Mets Sarian		376	376
78	Մեծ Սեպասար	Mets Sepasar		826	885
79	Մեղրաշատ	Meghrashat		439	510
80	Մեղրաշեն	Meghrashen		1499	1505
81	Մուսայելյան (Աշոցքի տարածաշրջան)	Musayelyan (Ashotsk region)		368	357
82	Նահապետական	Nahapetakan		1158	1214
83	Նոր կյանք	Nor kyank		1929	1944
84	Նորշեն	Norshen	• Նորշեն /Norshen • Խարկով / Kharkov	992	963
85	Շաղիկ	Shaghik		119	121
86	Շիրակ	Shirak		1072	1097
87	Շիրակավան	Shirakavan		776	789
88	Ողջի	Voghji		517	588
89	Ոսկեհասկ	Voskehask		2704	2516
90	Պեմզաշեն	Pemzashen		3187	3249
91	Ջաջուր	Jajur		1113	1083
92	Ջաջուրական	Jajuravan		243	243
93	Ջրաձոր	Jradzor		264	273
94	Ջրատատ	Jratat		1267	1265
95	Ջրափի	Jrapi		1145	1133
96	Սալուտ	Salut		108	108
97	Սառնաղբյուր	Sarnaghbyur		3399	3466
98	Սարագյուղ	Saragyugh		226	197
99	Սարալանջ	Saralanj		1180	1180
100	Սարակապ	Sarakap		606	604
101	Սարապատ	Sarapat		109	106
102	Սարատակ	Saratak		1430	1420
103	Սիզավետ	Sizavet		380	395
104	Սպանդարյան	Spandaryan		1725	1742
105	Վահրամաբերդ	Vahramaberd		1876	1803
106	Վարդաղբյուր	Vardaghbyur		105	103
107	Վարդաքար	Vardaqaar		710	720
108	Տուֆաշեն	Tufashen		529	525
109	Յոդամարգ	Tsoghamarg		566	566
110	Փանիկ	Panik		3158	3184
111	Փոքրաշեն	Poqrashen		217	223
112	Փոքր Մանթաշ	Poqr Mantash		2621	2888
113	Փոքր Սարիար	Poqr Sarian		249	256
114	Փոքր Սեպասար	Poqr Sepasar		200	217
115	Քարաբերդ	Qaraberd		1312	1302
116	Քեթի	Qeti		1091	1093

**ՀՀ ՇԻՐԱԿԻ ՄԱՐԶԻ ՊԱՅՄԱՆԱԿԱՆ 10 000 ԲՆԱԿԻՉ ՈՒՆԵՑՈՂ
ՍՈՑԻԱԼԱԿԱՆ ՄԻ ՇԱՐՔ ԲՆՈՒԹԱԳՐԻՉՆԵՐ, 2009թ.
SOME SOCIAL INDICATORS OF DISTRICT COMMUNITY WITH 10 000
POPULATION IN RA SHIRAK MARZ, 2009**

	Ընդամենը Total	նրանցից` including :		
		կանայք ¹ women ¹	տղամարդիկ ¹ men ¹	
Բնակչությունը, մարդ	10000	5123	4877	Population, person
Ծնվածներ, մարդ	142	65	77	Births, person
Մահացածներ, մարդ	98	48	50	Deaths, person
Ամուսնություններ	53	X	X	Marriages
Ամուսնալուծություններ	7	X	X	Divorces
Մեկ բնակչի ապահովվածությունն ընդհանուր բնակմակերեսով, քառ.մ	27.8	X	X	Total area of housing stock provided per inhabitant, square metre
Կրթության ոլորտ. հաճախումը կրթօջախներ, մարդ`				Education sphere, attendance to education establishments, person
նախադպրոցական	132	67	65	pre-school
հանրակրթական	1269	609	660	schools of general education
երաժշտական, արվեստի, գեղարվեստի դպրոցներ, մանկապատանեկան-ստեղծագործական կենտրոններ	96	66	30	musical, art schools, creative centers for children
նախնական մասնագիտական (արհեստագործական)	41	14	27	primary vocational
միջին մասնագիտական	107	73	34	secondary
բարձրագույն մասնագիտական	264	156	108	higher
Առողջապահության ոլորտ`				Public health sphere
հաճախել են պոլիկլինիկա տարվա ընթացքում (հաճախումների քանակը)	27962	annual attendance to polyclinic during the year (number of attendances)
Մարզիկներ, մարդ	272	36	236	Athletes, person
Զբաղվածներ, մարդ	2993	Employed, person
նրանցից` գիտական հիմնարկներում	4	2	2	of which - in Science establishments
նրանցից` գիտության դոկտոր	0.0	0.0	0.0	of which - doctors of Science
գիտության թեկնածուներ	1	-	1	candidates of Science
ուսուցիչներ	146	122	24	teachers
բժիշկներ	20	physicians
միջին բուժանձնակազմ	54	paramedical personnel
Գործազուրկներ /պաշտոնապես գրանցված/, մարդ	445	301	144	Unemployed /officially registered/ person
Սոցիալական ապահովության ոլորտ				Social insurance sphere
ընդամենը կենսաթոշակառուներ, տարեվերջի դրությամբ, մարդ	1748	total pensioners/ as of the end of the year/ person
աղքատության ընտանեկան նպաստ և միանվագ դրամական օգնություն ստացող ընտանիքներ	729	X	X	families that get poverty family benefit and one-time benefit
Հաճախումների քանակը տարվա ընթացքում				Annual attendance during the year
գրադարան	23137	library
թատրոն	1004	theatre
համերգ	176	concert
թանգարան	1040	museum
Իրավական ոլորտ				Law sphere
հանցագործության դեպքերի քանակը, տարվա ընթացքում	31	X	X	total crimes, during the year
այդ թվում` ոչ մեծ ծանրության	15	X	X	of which - not grave crime
միջին ծանրության	9	X	X	medium crime
ծանր	7	X	X	grave crime
առանձնապես ծանր	0.0	X	X	special grave crime

¹ Ցուցանիշները հաշվարկային են:
The indicators are accountable.